

УДК 347.965(477)

Василь Михайлович ШЕВЧЕНКО,

*ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ У 20–40-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Початком організації судово-медичної експертизи в Україні було створення у 1920 р. судово-медичного відділу в складі Народного Комісаріату охорони здоров'я УСРР, в обов'язки якого входило керівництво діяльністю судово-медичних органів і підготовка інструктивних матеріалів до проведення різних видів експертиз. У 1922 р. відділ було закрито та організовано «судово-медичний стіл» при лікувальному відділі, який не забезпечував задовільних умов роботи, тому в 1923 р. створюється Головна судово-медична інспектура при організаційному відділі, котра згодом відокремлюється в самостійний підрозділ із підпорядкуванням безпосередньо Наркомові НКОЗ. Також вводилися посади губернських судово-медичних інспекторів при губернських відділах охорони здоров'я, а в районних – судових лікарів [1, с. 9]. Постановою Ради Народних Комісарів СРСР від 04 липня 1939 р. «Про заходи зміцнення та розвитку судово-медичної експертизи» законодавчо закріплюється структура судово-медичної служби, організація навчання судових медиків тощо.

З прийняттям 05 жовтня 1918 р. Положення «Про організацію відділів карного розшуку» виникла гостра необхідність застосування наукових досягнень при розслідуванні злочинів, унаслідок чого 04 березня 1919 р. при Центрі розшуку почав діяти кабінет судової експертизи [2, с. 185], до функцій якого входила організація наукової експертизи на місцях, проведення криміналістичних експертиз, огляди місця події тощо. З прийняттям Радою Народних Комісарів УСРР 03 квітня 1920 р. «Положення про організацію відділів карного розшуку» та закріпленням в Україні організаційно-правових форм побудови апарату карного розшуку, створюється відділ науково-судової експертизи при єдиному Центральному слідчо-розшуковому Управлінні, після реорганізації якого, наказом від 02 квітня 1921 р. на основі відділу створюється перший науково-технічний підрозділ, а 02 травня 1922 р. підрозділ перетворюється в науково-технічний відділ, перед яким стояли рішення невідкладних

завдань у боротьбі зі злочинністю [3, с. 200]. Із метою вдосконалення науково-технічної служби в апаратах карного розшуку, наказом від 13 серпня 1923 р. Народного комісаріату внутрішніх справ РРФСР створюється кабінет науково-технічної експертизи, який входить до складу науково-технічного відділу. Подібні відділи були створенні та функціонували практично при всіх обласних і губернських апаратах карного розшуку України.

13 жовтня 1921 р. був прийнятий циркуляр Народного комісаріату юстиції України № 56/185, який передбачав порядок надання речових доказів судовим експертним установам губернськими трибуналами й народними судами [4]. Проте, відсутність належного фінансування існуючих на той час Київського та Одеського кабінетів не давала змоги співробітникам використовувати в повному обсязі необхідні методи судово-експертної діяльності.

У березні 1923 р. слідчий із надзвичайних справ при Народного комісаріату юстиції УСРР С. С. Савченко та видатний український судовий медик і криміналіст М. С. Бокаріус запропонували законодавчо реорганізувати в Україні два діючих (Київський та Одеський) і створити третій кабінет науково-судової експертизи в м. Харкові [5, с. 168]. Пропозиція була зумовлена прийняттям у 1922 р. Кримінально-процесуального кодексу в Україні, у якому на законодавчому рівні висновок експерта вперше визначено різновидом судових доказів, у зв'язку з чим, перед органами попереднього розслідування й судами для об'єктивного прийняття рішень у кримінальних справах виникло питання щодо необхідності повного та всебічного дослідження всіх доказів за допомогою науково-технічних знань.

Завдяки ініціативі С. С. Савченко та М. С. Бокаріуса, 10 липня 1923 р. на засіданні Ради Народних Комісарів УСРР було прийнято постанову щодо створення у системі Народного комісаріату юстиції кабінетів науково-судових експертиз у містах Харкові, Києві та Одесі та затверджено «Положення про кабінети науково-судової експертизи» [6] – першого нормативного акту, який регулював діяльність установ судової експертизи в Україні. Мета створення Кабінетів була сформульована дуже коротко – «Для провадження різного роду науково-технічних досліджень у судових справах». Із 01 листопада 1923 р. на базі кафедри судової медицини медичного інституту розпочав свою діяльність Харківський кабінет науково-судової експертизи, завідувачем якого було призначено М. С. Бокаріуса [7, с. 4]. Після його смерті 23 грудня 1931 р. уряд УСРР, відзначаючи його великі заслуги, присвоїв Харківській експертній установі ім'я Заслуженого професора М. С. Бокаріуса.

23 жовтня 1925 р. судово-експертні установи в Україні, які називалися кабінетами науково-судової експертизи, Положенням про судоустрій УСРР (затвердженого другою сесією ВУЦВК IX скликання) у зв'язку із розширенням їх функцій перейменовано в Інститути науково-судової експертизи в містах Києві, Одесі та Харкові [8].

У травні 1931 р. створюються науково-технічні відділення карного розшуку в обласних центрах і оперативних секторах із правом проведення науково-технічних експертиз. Як зазначає І. П. Красюк, у 1940 р. науково-технічну службу виведено з підпорядкування карного розшуку та передано до штатів спецвідділів Головного управління міліції та місцевих управлінь міліції в складі трьох науково-технічних відділень і шести науково-технічних груп [9, с. 9].

Інститути науково-судової експертизи в містах Києві, Одесі та Харкові успішно здійснювали судово-експертну й науково-дослідну діяльність до початку Великої Вітчизняної війни 1941 р. Із початком війни така діяльність тимчасово була призупинена та відновлена лише після звільнення міст, у яких знаходилися судово-експертні установи. 04 листопада 1943 р. поновлюється діяльність Харківського інституту науково-судової експертизи відповідно до прийнятої постанови Ради Народних Комісарів УРСР, слідом за ним у 1944 р. Київського, потім Одеської лабораторії. 02 червня 1944 р. Київський і Харківський інститути науково-судової експертизи перейменовано на НДІСЕ. У 1944 р. організовуються науково-технічні апарати міліції в багатьох містах країни.

У січні 1946 р. утворюється науково-технічний відділ у складі оперативного відділу Управління міліції МВС УРСР, який у серпні 1948 р. перетворюється у відділ із відділеннями різних напрямів досліджень. До 1949 р. практично в усіх областях України функціонували криміналістичні підрозділи міліції, завдяки яким підвищується рівень розкриття злочинів. У деяких науково-технічних відділах відкриваються хімічні й біологічні лабораторії та вперше вводяться посади експертів у міськрайорганах.

Список використаних джерел

1. Судова медицина [Текст] : підруч. / [авт. кол.: А. С. Лісовий, Л. Л. Голубович, П. Л. Голубович та ін.] ; за заг. ред. А. С. Лісового, Л. Л. Голубовича. — Вид. 3-тє, допов. та переробл. — К. : Атіка, 2008. — 483 с.
2. Цимбал П. В. Зародження та еволюція експертології в кримінальному судочинстві [Текст] / П. В. Цимбал, А. М. Лазебний // Міжнар. юрид. вісн.: зб. наук. праць Нац. універ. ДПС (економіка, право). — 2015. — Вип. 1. — С. 53–58.

3. Пиріг І. В. Історія становлення та розвитку експертної діяльності в органах внутрішніх справ [Текст] / І. В. Пиріг // Право і суспільство. — Д., 2011. — № 6. — С. 196–203.

4. Циркуляр НКЮ УССР всем наркоматам и центральному учреждению о направлении в кабинеты научно-судебной экспертизы вещественных доказательств для формирования музеев от 13 октября 1921 г. [Текст] // ЦД ВВО України. — Ф. 8, спр. 7335. — Арк. 31.

5. Комаха В. В. Перші криміналістичні установи в системі МВС України [Текст] / В. В. Комаха // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. — Одеса : Юрид. літ-ра, 2006. — Вип. 29. — С. 166–170.

6. Положение о кабинетах научно-судебной экспертизы [Текст]: Постановление СНК УССР от 10 июля 1923 г. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. — 1923. — Отд. 1, № 26. — Ст. 384.

7. Оніщук М. В. 3 нагоди 85-річчя Харківського НДІ судових експертиз [Текст] / М. В. Оніщук // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : зб. матер. засід. «круглого столу», присвяч. 85-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 11–12 листоп. 2008 р.). — Х. : ХНДІСЕ, 2008. — С. 3–8.

8. Положение о судоустройстве УССР, утвержденное 2-й сессией ВУЦИКА IX созыва 23 октября 1925 г. [Текст] // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. — 1925. — Отд. 1, № 92–93. — Ст. 522.

9. Красюк І. П. Виникнення, становлення та розвиток експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ України [Текст] / І. П. Красюк, В. С. Печніков // Криміналістичний вісник : зб. наук. праць. — К., 2010. — № 1 (13). — С. 6–18.

Одержано 21.04.2021

УДК 342.9

Юрій Юрійович ШЕКА,

*ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проведення реформи в правоохоронній серії та створення Національної поліції України у 2015 році започаткувало новий історичний етап розвитку та становлення правоохоронних органів з принципово